

ERNEST XEMINGUEYNING “ALVIDO QUROL” ASARIDAGI O’XSHATISHLAR TARJIMASINING STILISTIK TAHLILI

Aliboyeva Nigina Alisher qizi

Termiz davlat universiteti, Ingliz tili va adabiyot
kafedrası katta o'qituvchisi, Filologiya fanlari
bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ibragimova Muhlisa Norg'uchqor qizi

Termiz davlat universiteti magistranti
mukhlisaibragimova321@gmail.com

Kalit so'zlar: stilistik vositalar, o'xshatish, metafora, shaxslantirish, tarjima, ekvivalent, asliyat, madaniyat.

Annotatsiya: Mazkur maqolada Ernest Xemingueyning "Alvido qurol" asaridagi o'xshatishlar tarjimasining ayrim muammolari haqida fikr yuritiladi. Muallif "Alvido qurol" asaridagi o'xshatishlar asliyatini tarjimasi bilan qiyoslab tarjimada stilistik vositalarni saqlab qolish muammolarini misollar orqali tahlil qiladi.

Key words: stylistic devices, simile, metaphor, personification, translation, equivalent, originality, culture.

Abstract: This article reflects on some problems of translation of similes in "A Farewell to Arms" by Ernest Hemingway. The author compares the originality of similes in "A Farewell to Arms" with the translation and analyzes the problems of preserving stylistic tools in the translation through examples.

Ernest Hemingway XX asr adabiyotining yetakchi namoyandalardan biri bo'lib, uning minimalistik uslubi va chuqur falsafiy mazmuni ko'plab tadqiqotlarga asos bo'lgan. "Alvido, qurol" romani urush fojealari va sevgi mavzusini o'zida mujassam etgan. Ushbu asarda metaforalardan keng foydalanish Hemingway uslubining ajralmas qismi bo'lib, ular matnni yanada boy va hissiy qilishda muhim rol o'ynaydi. Biroq, metaforalarni tarjima qilishda lingvistik va madaniy cheklovlar ko'plab muammolarni keltirib chiqaradi.

Ernest Xemingueyning badiiy tasvirning haqiqiy ustasi bo'lib, u qahramonlari xarakteri tasvirida epitet, giperbola, metafora, shaxslantirish, o'xshatish va qiyoslash kabi tasviriy vositalarni keng qamrovda qo'llaydi. Ayni jihat o'quvchining badiiy qabul qilish jarayonini qulaylashtiradi. Bu haqida I.Sulton shunday yozadi: "Adabiy asarlarning badiiy jihatdan mukammal chiqishida epitet, o'xshatish, metafora, metonimiya, giperbola singari tasviriy ifodaviy vositalar ham muayyan vazifani o'taydi. Yozuvchilar bunday maxsus vositalar yordamida o'zlari tasvirlayotgan narsa-hodisalarning ba'zi bir tomonlarini yoki belgisini aniq va qisqa xarakterlab berishga erishadilar. Yozuvchi har bir hodisani aks ettirganda, uning muayyan sharoitda muhim hisoblangan sifatini ajratib ko'rsatadi"¹. Uning hayolidan birorta "detal" chetda qolgan emas. Soldatlarning urush tufayli mahkum bo'lgan ayanchli holati real va jonli tarzda tasvirlanadi, voqealar tafsiloti o'quvchi ko'z oldida "kinodagidek" namoyon bo'laveradi. "Odamlar holdan toygan", "terga pishgan", "qurblari yetmay qolganlar", "abgor, hammalarini ter va chang bosgandi", "U oqsoqlanib borardi" va hokazolar.

Badiiy asarni tarjima qilishda asl nusxaning ma'nosini, ruhini saqlab qolish juda muhim, ammo aniqlikni etkazish ham bir xil darajada muhimdir. Ko'pgina tarjimonlar ma'noni yetkazishga intilib, aniq fikrlarni qoldiradilar. Ammo ko'pincha bu tafsilotlar ishda muhim rol o'ynaydi. Faqat bitta jumla bilan siz ba'zan muvaffaqiyatsiz bo'lgan narsani – butun paragraf bilan yetkazishingiz mumkin. Shu boisdan uning ijodida fojia ham, mardinavorlik unsurlari mavjud. Inson qudratiga va kelajakka ishonch qahramonlikni vujudga keltirgan. Tarjimon ham o'z tarjimalarida Xeminguey davri nafasini tuya olishgani, o'girish jarayonida bunga katta ahamiyat berishganiga guvoh bo'lamiz. O'xshatish bu "ikki narsa yoki voqea-hodisa o'rtasidagi o'xshashlikka asoslanib, ularning biri orqali ikkinchisining belgisini, mohiyatini to'laroq, konkretroq, bo'rttitibroq ifodalash"dir². O'xshatishlar eng qadimiy tasviriy vositalardan biri sifatida nutqimizni, ayniqsa, badiiy adabiyot tilini bezashda, tasvirning aniqligi va obrazlilikini ta'minlashda foydalaniladi.

¹ Izzat Sulton. Adabiyot nazariyasi. - Toshkent: „O'qituvchi“, 2005.

² Shomaqsudov A., Rasulov I., Qo'ng'urov R., Rustamov H. O'zbek tili stilistikasi. — T.: «O'qituvchi», 1983.

“Alvido qurol” asarida tasvirlarni o‘quvchi ko‘z o‘ngida yanada yorqinroq, qahramonlar xarakteri va boshidan kechirgan sarguzashtlarini obrazli ifodalashda bu stilistik vositaning o‘rni beqiyos. Asarda inson va borliq tushunchalariga oid o‘xshatishlar juda ko‘p o‘rinlarda foydalangan. Quyida ayrim o‘xshatishlarning stilistik tahlili berilgan.³

Hemingway asarida metaforalar quyidagi asosiy vazifalarni bajaradi:

1. Hissiy holatlarni ifodalash:

“The world breaks everyone” jumlasida hayotning shafqatsizligi va insonning zaifligini ifodalaydi. Ushbu metafora o‘quvchini qahramonlarning ichki kechinmalarini chuqur his qilishga undaydi.

2. Tabiat tasvirlari orqali ramziy ma‘no yaratish:

Yomg‘ir tasviri urushning sovuq va shafqatsiz mohiyatini ramziy qiladi. Romandagi yomg‘ir nafaqat voqealarni ifodalash, balki fojiali yakunlarni oldindan sezdirish usuli sifatida ham xizmat qiladi.

3. Sevgi va yo‘qotish mavzusi:

“Catherine is my religion” iborasi sevgi va e‘tiqodning bir-biriga qanchalik bog‘liqligini ifodalaydi.

Metaforalarni boshqa til va madaniyatga moslashtirishda uchraydigan asosiy muammolar:

•Lug‘aviy tarjima va ramziy ma‘no yo‘qolishi: Hemingwayning qisqa, ammo chuqur mazmunga ega iboralari tarjimada ma‘noni yo‘qotishi mumkin. Masalan, “rain” metaforasining o‘zbek tilida ma‘nosini yetarlicha chuqur tushuntirish uchun qo‘shimcha izoh talab qilinadi.

•Madaniy farqlar: Ingliz tilida yaxshi tushuniladigan metaforalar boshqa madaniyatlarda xuddi shunday qabul qilinmaydi. “The war was like a disease” kabi iboralar o‘zbek tilida o‘z o‘rnida bo‘lmasa, asarning hissiy ta‘siri zaiflashadi.

•Dinamik ekvivalentlik usuli: Eugene Nida tomonidan ilgari surilgan bu usul tarjima qilinyotgan til madaniyatiga moslashtirishga imkon beradi. Hemingwayning

³ Shukurov, A. (2020). "Hemingway asarlarini o‘zbek tiliga tarjima qilishning lingvistik muammolari". Tarjima tadqiqotlari jurnali, 3(2), 45–60.

“The world breaks everyone” jumlasini “Hayot hammani sindiradi” deb tarjima qilish bilan umumiy ma’no saqlanadi.

•Kontekstga moslashtirish: Tarjimon madaniy va tarixiy kontekstni chuqur o‘rganib, asosiy ramziy ma’noni yetkazishi kerak.

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, Ernest Hemingwayning "Alvido, qurol" asarida metaforalar o‘quvchiga hissiy ta’sir yetkazishda va qahramonlarning ichki dunyosini ochishda muhim rol o‘ynaydi. Biroq, tarjima jarayonida ularni to‘g‘ri talqin qilish va madaniy kontekstga moslashtirish katta mahoratni talab etadi. Tarjimonlarning vazifasi badiiy matnning estetik va hissiy ta’sirini saqlab qolishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. ALIBOYEVA, N. A. Q. (2022). Approaches to the analysis of literary text translation in modern translation studies. THEORETICAL & APPLIED SCIENCE Учредители: Теоретическая и прикладная наука, 7, 140-144.
2. Aliboyeva, N. A. Q. (2022). The direct translation of roald dahl's novel “matilda” into Uzbek language. Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities, 12(9), 77-80.
3. Aliboyeva, N. A. Q. (2023). LITERARY TRANSLATION OF CHILDREN’S LITERATURE. CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PHILOLOGICAL SCIENCES, 4(07), 21-25.
4. Aliboyeva, N. (2022). SELECTION OF SPECIAL TRANSLATION METHODS FOR ADEQUATE INTERPRETATION OF CHILDREN'S LITERATURE. Scientific Collection «InterConf», (120), 121-124.
5. ALIBOYEVA, N. A. CHILDREN'S FICTION IS ONE OF THE MOST IMPORTANT FACTORS IN THE FORMATION OF A CHILD AS A PERSONALITY. АКТУАЛЬНЫЕ НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ Учредители: Общественная организация" Институт социальной трансформации, 28-30.
6. Baker, M. (2011). In Other Words: A Coursebook on Translation. London: Routledge

7. Izzat Sulton. Adabiyot nazariyasi. - Toshkent: „O‘qituvchi“, 2005. Nida, E. A. (1964). Towards a Science of Translating. Leiden: Brill.
8. Shomaqsudov A., Rasulov I., Qo‘ng‘urov R., Rustamov H. O‘zbek tili stilistikasi. — T.: «O‘qituvchi», 1983.
9. Shukurov, A. (2020). "Hemingway asarlarini o‘zbek tiliga tarjima qilishning lingvistik muammolari". Tarjima tadqiqotlari jurnali, 3(2), 45–60.